

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DEMOKRATİK DEĞERLERE SAHİP OLMA DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman İLÇAN
Düzce Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü

Duygu KARAYİĞİT
Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÇETİN
Celal Bayar Üniversitesi, Beden Eğitimi Spor Yüksekokulu

ÖZ

Demokratik değerler günümüz küresel dünyasında büyük önem arz etmektedir. Demokratik değerlerin kazanılmasında okullar büyük öneme sahiptir. Buradan hareketle ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeyi bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Araştırma tarama modelinde olup, araştırmanın çalışma grubunu 7 ve 8. sınıfta okuyan 300 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilerin demokratik değerlerini betimlemek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçme aracı; 'eşitlik ve farklılıklara saygı', 'başkalarının haklarına saygı', 'hoşgörü ve çeşitlilik', 'başkalarının özgürlüğü', bireysel farklılıklara saygı' ve farklılıklara duyarlılık', boyutlarından oluşmaktadır. Ölçme aracına faktör analizi yapılmış olup, ölçek varyansın % 53,86'sını açıklamakta ve ,87 düzeyinde alfa güvenilirlik katsayısına sahiptir. Her bir boyut düzeyinde analiz yapılmış olup; cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın işleri, ailenin aylık geliri ve kardeş sayısı gibi demografik değişkenler üzerinden de boyutlar düzeyinde karşılaştırmalar yapılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin demokratik değerleri yüksek düzeyde benimsediği ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, demografik değişkenlerden anne ve babanın eğitim düzeyinin, çalışma durumunun, ailenin aylık gelirinin ve kardeş sayısının öğrencilerin demokratik değerlerini iki boyut hariç farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik değerler, farklılıklara saygı, hoşgörü

EXAMINING DEMOCRATIC VALUES OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS IN TERMS OF SOME VARIABLES

ABSTRACT

Democratic values are significantly important in today's global world. Young children acquire values through schools. In this context, to describe the level of middle

school students' democratic values is the problem of this research. The sample of the research consisted of 300 middle school students from 7th and 8th grades. The scale created to measure democratic values of students consisted of six dimensions: 'Respect to equality and diversity', 'respect to others rights', 'tolerance and diversity', 'freedom of others', 'respect to others' diversity' and 'sensitivity to diversity'. The factor analysis was conducted to construct validity of the scale explained 53,6 % of total variance whereas has 87 alpha internal consistency coefficient. The analysis was conducted in terms of each dimension, and democratic values were compared by demographic variables such as gender, parents' education level, parents' job, monthly income of the family, number of brothers and sisters. Results show that middle school students adopted democratic values in high level. In addition to this, except for two dimensions, some variables such as gender, parents' education level, parents' job, monthly income of the family, number of brothers and sisters did not affect democratic values of middle school students.

Keywords: *Democratic values, respect to diversity, tolerance*

I. PROBLEM DURUMU

Günümüzün hızla gelişen ve küreselleşen dünyasında, insanlar teknolojik ve maddi değişimlere daha kolay adapte olmakta iken, toplumsal ve psikolojik dönüşümlere aynı paralelde uyum sağlayamamaktadırlar. Günümüz teknolojik dünyasına henüz karakter gelişimini tamamlamamış çocuk ve gençlerin toplumsal değişimlere uyum süreci daha sancılı ve sıkıntılı geçmektedir. Bu bağlamda karakter veya değerler eğitimi gençlerin modern ve uygar toplumun bir üyesi olması noktasında büyük önem arz etmektedir. Lickona (1991; akt. Doğanay ve Sarı, 2004) karakter eğitimi “insanların temel etik değerleri anlaması, onları önemsemesi ve onlar doğrultusunda davranması için onlara kasıtlı olarak yapılan çabalar, şeklinde tanımlamaktadır. Doğanay ve Sarı'ya göre (2004) karakter eğitimi, hem sınıf içinde hem de sınıf dışında, değerlerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel boyutlarını da içeren kapsamlı bir değer eğitimi yaklaşımıdır. Karakter eğitiminin de temelinde ağırlıklı olarak demokratik değerler ön plana çıkmaktadır.

Demokrasinin sözcüğünün etimolojik kökeni eski Yunanca'dan gelmektedir. Eski Yunanca'da 'demos' sözcüğü halk anlamında kullanılırken 'krasia' sözcüğü iktidar ya da egemenlik anlamında kullanılmıştır (Şaylan, 1998, 13). Demokrasi kelime anlamı olarak halkın iktidarı, iktidarın halkta olması anlamına gelmektedir (Uygun, 1996). Kaymakcan'a göre (2007) temelini hoşgörünün oluşturduğu demokrasi, farklılıkların saygı ile karşılandığı bir ortam oluşturmayı hedeflemektedir. Karakütük'e (2001, 14) göre demokrasi ve eğitim arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Demokrasi eğitim sayesinde güçlenir ve varlığını devam ettirir. Benzer şekilde eğitimin de demokrasinin temel niteliklerinin özümsemişi “demokratik bir ortamda yapılırsa”, istenilen amaca hizmet edeceği vurgulanmaktadır. Esasen demokratik değerleri bilmenin yanında bunlara gerçekten sahip olan ve yaşam alanının temel bir unsuru haline getirmiş bireyler yetiştirmenin, uygar ve yaşanabilir bir toplum oluşturma noktasındaki önemi yadsınamaz. Tezcan da (1996, 103) demokrasi ve eğitim

arasında sıkı bir bağ bulunduğunu, demokratik toplumlardaki bireylerin akıllı, esnek ve değişime hazır olması gerektiğini belirtmektedir.

Ulusoy (2007, 81-82) ABD'nin saygın eğitim kuruluşlarından biri olan Denetim ve Program Geliştirme Birliği'nin [ASCD] belirlediği ve demokratik bir insanda bulunması gerekli temel değerlerin demokratik değerler olarak öğrencilere aktarılması gerektiğini belirtmiştir. Bu değerler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1) İnsan değerine saygı: a) Tüm insanların hak ve değerlerine saygı gösterme, b) Yanıltma ve sahtekârlıktan kaçınma, c) İnsanlar arası eşitliği sağlamaya çalışma, d) Farklı görüşlerde olan insanlarla çalışma, e) Önyargılı hareketlerden kaçınma, f) Vicdan özgürlüğüne saygı.

2) Başkalarının iyiliğini düşünme: a) İnsanlar arasındaki bağımlılığı kabul etme, b) Sosyal adalet arama, c) Ülkesini düşünme, d) Başkalarına yardımdan zevk alma, e) Başkalarının etik olarak olgunlaşmasına yardım etmeye çalışma.

3) Bireysel çıkar ve sosyal sorumlulukları kaynaştırma: a) Toplum yaşamıyla ilgilenme, b) Çevrede üzerine düşeni yapma, c) Günlük yaşamda doğruluk, dürüstlük, kendini kontrol, kibarlık, çalışkanlık gibi değerlere önem verme, d) Sözlerini yerine getirme, e) Başkalarıyla iletişime girerek özgüven geliştirme.

4) Doğru-Dürüst olma: a) Özen ve sabırla çalışma, b) Etik ilkelere uyma, c) Etik cesaret gösterme.

5) Etik seçenekler üzerinde düşünme: a) Etiksel yargılarda bulunurken etik ilkelerini uygulama, b) Kararların sonuçları hakkında düşünme, c) Toplum ve dünyadaki önemli etik sorunlar üzerinde bilgilenmeye çalışma.

6) Çalışmalara barışçıl çözümler arama: a) Kişisel ve sosyal çalışmalarda adil çözümler arama, b) Fiziki ve sözel saldırganlıktan kaçınma, c) Başkalarını dikkatle dinleme, d) Başkalarını iletişim kurmaya özendirme, e) Barış için çalışma.

İlgili alanyazın (Kinnier, Kernes ve Dautheribes, 2000) tarandığında, demokratik değerlerin eşitlik, bağımsızlık, özgürlük, kendine saygı, insan onuruna saygı, arkadaşlık, yardımseverlik, işbirliği, gizlilik, dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, adalet, hakkaniyet, çeşitlilik, hoşgörü, çevreye saygı, hukukun üstünlüğü, çatışmalara barışçıl çözümler arama ve uluslararası insan hakları olmak üzere 20 temel değer altında toplandığı görülmektedir (akt. Sarı, 2007, 44). Demokratik değerlerin içselleştirilmesinde örgün eğitim sistemine önemli yükümlülükler düşmektedir. Demokratik değerlerin öğretilmesinde sosyal bilgiler dersindeki kazanımlar önemli bir yer işgal etmektedir. Sosyal bilgiler dersinin temel amacı demokratik, çağdaş bir toplum için etkin ve katılımcı vatandaşlar yetiştirmektir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002). Alanyazında (Kıncal ve Işık, 2003; Kepenekçi, 2003; Akbaş, 2004; Yeşil ve Aydın, 2007; Genç ve Kalafat, 2008; Ercoşkun ve Nalçacı, 2008; Akın ve Özdemir, 2009; Yazıcı, 2011) öğretmen adaylarının, öğretim elemanlarının, öğretmen ve

yöneticilerin demokratik değerlere sahip olma düzeylerine ilişkin çeşitli araştırmalara rastlanmakla birlikte, ilköğretim öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeyine ilişkin betimsel araştırmaların sınırlı olması dolayısıyla bu araştırmanın literatüre katkı sağlaması umulmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın problem durumunu ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere ne düzeyde sahip olduklarının betimlenmesi oluşturmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın genel amacı, ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeylerinin betimlenmesi ve bu düzeyin çeşitli değişkenlere göre incelenmesidir. Bu kapsamda şu sorulara cevap aranmıştır:

1) Ortaokul öğrencileri ‘eşitlik ve farklılıklara saygıya’ ne düzeyde sahiptir? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

2) Ortaokul öğrencileri ‘başkalarının haklarına’ ne düzeyde saygı duymaktadırlar? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

3) Ortaokul öğrencileri ‘hoşgörü ve çeşitliliği’ ne düzeyde benimsemektedirler? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

4) Ortaokul öğrencileri ‘başkalarının özgürlüğünü’ ne düzeyde benimsemektedirler? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

5) Ortaokul öğrencileri ‘bireysel farklılıklara ne düzeyde saygı duymaktadırlar? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

6) Ortaokul öğrencileri ‘farklılıklara ne düzeyde duyarlıdırlar’? Bu düzey öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı, anne ve babanın çalışıp çalışmama durumu ve ailenin aylık gelirine göre farklılaşmakta mıdır?

II. YÖNTEM

A) Model: Bu araştırmada tarama (betimsel) modeli kullanılmıştır. Karasar’a (2000) göre tarama modelleri, varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bu araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere sahip olma düzeyleri belirlenmeye çalışıldığı (mevcut durumun ortaya konulmaya amaçlandığı) için bu araştırma betimsel bir araştırmadır.

B) Çalışma Gurubu: Araştırmanın çalışma gurubunu, Aydın il merkezi'nde iki ve İzmir'in Selçuk ilçesindeki üç ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 7 ve 8. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda 7 ve 8. sınıflarda öğrenim görmekte olan 350 öğrenciye ölçme aracı uygulanmıştır. Ölçme aracından 320'si geri dönmüş, 20'si de uygun şekilde doldurulmadığı için, ölçme araçlarının 300'ü kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik özellikler Çizelge 1.'de verilmektedir.

Çizelge 1'de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan öğrencilerin 152'si (% 50,7) kız, 148'i (% 49,3); annelerinin eğitim düzeylerine bakıldığında 14'ünün (% 4,7) annesinin diplomasız okur-yazar, 105'nin (% 35) ilkokul, 51'nin (% 17) ortaokul, 86'sının (% 28,7) lise ve 41'nin (% 13,7) ise üniversite mezunu; babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında ise, 8'nin (% 2,7) diplomasız okur-yazar, 68'nin (% 22,7) ilkokul, 63'ünün (% 21) ortaokul, 93'nün (% 31) lise ve 65'nin (% 21,7) ise üniversite mezunu; kardeş sayısına bakıldığında, 188'i (% 62,7) tek çocuk, 74'ü (% 24,7) iki kardeş ve 38'i (% 12,7) ise üç kardeş ve üzerinde; annenin çalışma durumuna bakıldığında ise, 97'sinin (% 32,3) çalıştığı, 185'inin (% 61,7) ise çalışmadığı; babanın çalışma durumuna bakıldığında ise, 275'inin (% 91,7) çalıştığı, 21'inin (% 7) ise çalıştığı ve son olarak da ailenin aylık gelirine bakıldığında ise, 12'sinin (% 4) 0-500 TL arası, 64'ünün (% 21,3) 501-1000 TL arası, 62'sinin (% 20,7) 1001-1500 TL arası, 66'sının (% 22) 1501-2000 TL arası ve 85'nin (% 28,3) ise 20001 TL ve üzerinde gelir sahibi olduğu ortaya çıkmıştır.

Çizelge 1. Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin demografik özellikler

Değişken	Düzy	n	%
Cinsiyet	1. Kız	152	50,7
	2. Erkek	148	49,3
Annenin Eğitim Düzeyi	1. Diplomasız okur-yazar	14	4,7
	2. İlkokul	105	35,0
	3. Ortaokul	51	17,0
	4. Lise	86	28,7
	5. Üniversite	41	13,7
Babanın Eğitim Düzeyi	1. Diplomasız okur-yazar	8	2,7
	2. İlkokul	68	22,7
	3. Ortaokul	63	21,0
	4. Lise	93	31,0
	5. Üniversite	65	21,7
Kardeş Sayısı	1. Tek çocuk	188	62,7
	2. İki kardeş	74	24,7
	3. Üç kardeş ve üzeri	38	12,7

Değişken	Düzyey	n	%
Annenin İşi	1. Çalışıyor	97	32,3
	2. Çalışmıyor	185	61,7
Babannın İşi	1. Çalışıyor	275	91,7
	2. Çalışmıyor	21	7,0
Ailenin Aylık Geliri	1. 0-500 TL arası	12	4,0
	2. 501-1000 TL arası	64	21,3
	3. 1001-1500 TL arası	62	20,7
	4. 1501-2000 TL arası	66	22,0
	5. 2001 TL ve üzeri	85	28,3

C) Veri Toplama Araçları: Bu araştırmada ortaokul öğrencilerin demokratik değerlere ne düzeyde sahip olduğunu belirlemeye yönelik geliştirilen taslak ölçme aracındaki ifadeler, alanyazın taramasının yanında öğrencilere yönelik yapılan bir kompozisyona dayalı olarak geliştirilmiştir. Geliştirilen ölçme aracı 26 ifadeden oluşmakta olup alan uzmanları ve öğretmenlerden alınan görüşler doğrultusunda düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Demokratik değerler ölçeğinin yanında, öğrencilerin demokratik değerleriyle ilişkisi olabileceği öngörülen demografik özelliklerine yönelik sorulara da yer verilmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliği faktör analizi (Temel Bileşenler Analizi) tekniği ile incelenmiştir. Bu teknikte, her ölçeğin bir ya da birden fazla yapıyı ölçüp ölçmediğine, başka bir deyişle tek boyutlu olup olmadığına bakılmıştır. Büyüköztürk (2002) .30 - .60 arası faktör yük değerlerini orta düzey büyüklükler olarak tanımlamaktadır. Verilerin faktör analizi için uygunluğunu ifade eden KMO ve verilerin normallik dağılımını gösteren Barlett's testlerine de bakılmıştır. Tavşancıl (2002) KMO sayısının 1'e yaklaştıkça mükemmel .80'lerde olmasının çok iyi ve .70 ile .60'larda olmasının ise vasat olduğunu belirtirken; Büyüköztürk (2002) iyi bir faktör analizi için KMO'nun .60 ve üzerinde olması gerektiğini belirtmiştir. Yine Tavşancıl (2002) verilerin normallliğini test eden Barlett's testinde farkın anlamlı çıkmasının verilerin normal dağılım göstermekte olduğunu belirtmiştir. Güvenirlilik çalışmaları için ise, bir iç tutarlılık yaklaşımı olan Cronbach Alpha Katsayısı formülü kullanılmıştır. Ayrıca her bir maddenin ayırt ediciliği için de, madde-toplam korelasyonlarına bakılmıştır. Ölçme aracı, öğrencilerin demokratik değerlerini ölçen ifadelerle katılma düzeyini ölçen 5'li likert türü şeklindedir. Ölçme aracından yüksek puan öğrencilerin demokratik değerlere yüksek düzeyde sahip olduklarının göstergesi iken; düşük puan ise öğrencilerin demokratik değerleri düşük düzeyde sahip olduğunun göstergesidir.

Demokratik değerler ölçeğinin ilk formunda 26 ifade yer almıştır. İki ifade ,40'ın altında faktör yük değeri verdikleri için ikisi birlikte aynı zamanda ölçme aracından çıkarılmıştır. Demokratik değerler ölçeğinin son formuna

yönelik yapılan faktör analizi ve güvenirlik analizi sonuçları Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Demokratik değerler ölçeğine ilişkin geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçları

Boyutlar	Madde Sayısı	Açıklanan Toplam Varyans %	Faktör Yük Değerleri ranjı	Alpha Güvenirlik Katsayısı	Madde-Toplam Korelasyonları ranjı
1. Eşitlik ve farklılıklara saygı	5	10,66	,410 - ,698	,716	,428 - ,530
2. Başkalarının haklarına saygı	5	10,03	,483 - ,785	,705	,418 - ,528
3. Hoşgörü ve çeşitlilik	4	9,23	,561 - ,661	,625	,367 - ,453
4. Başkalarının özgürlüğü	3	8,8	,603 - ,667	,664	,462 - ,509
5. Bireysel farklılıklara saygı	4	8,3	,459 - ,718	,601	,352 - ,400
6. Farklılıklara duyarlılık	3	6,8	,586 - ,667	,600	,325 - ,401
Açıklanan Toplam Varyans		53,86	KMO: ,856	Tüm Ölçme Aracı için Alpha Güvenirlik Katsayısı: ,87	

Çizelge 2’den görüleceği üzere, demokratik değerler ölçeği altı boyut ve toplamda 24 ifadeden oluşmaktadır. Boyutların, açıkladıkları toplam varyans % 6,8 ile 10,66 arasında ve güvenirlik katsayıları ise ,60 ile ,716 arasında değişmektedir. Demokratik değerler ölçeği toplam varyansın % 53,86’sını açıklamakta ve alpha güvenirlik katsayısı ise ,86 düzeyindedir. Bu sonuçlara göre demokratik değerler ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

D) Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması: Araştırma kapsamında kullanılan demokratik değerler ölçeğindeki ifadelerin seçenekleri 5’li Likert şeklindedir. İfadelerin puanlamaları; 1-1,79 arası hiç katılmıyorum; 1,80-2,59 katılmıyorum; 2,60-3,39 kısmen katılıyorum; 3,40-4,19 katılıyorum ve 4,20-5,00 arası ise tamamen katılıyorum şeklinde belirlenmiştir. Verilerin çözümlemesinde SPSS istatistik paket programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait kişisel (demografik) bilgiler, frekans ve yüzde ile çözümlenmiştir.

Ölçme aracı yer alan alt boyutların betimlenmesinde; aritmetik ortalama ve standart sapma kullanılmıştır. Öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeyinin öğrencinin cinsiyeti ve annesinin yaptığı işe göre karşılaştırılmasında t-testi; babanın yaptığı işe göre karşılaştırılmasında gruplar

arasındaki sayı farkının fazla olmasından dolayı Mann Whitney U testi; anne ve babanın eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve aylık gelire göre karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizlerinde ortaya çıkan farkların kaynağının bulunmasında, varyansların eşit olduğu durumda Tukey HDS; varyansların eşit olmadığı durumlarda ise Dunnett C testi kullanılmıştır. Grup ortalamaları arasındaki farkın test edilmesinde $\alpha=.05$ anlamlılık düzeyi esas alınmıştır.

III. BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin demokratik değerlere sahip olma düzeyleri ve bu düzeylerin demografik değişkenlere göre farklılaşp farklılaşamadığına ilişkin çeşitli analizlere yer verilmiştir.

A) Eşitlik ve Farklılıklara Saygı Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Eşitlik ve farklılıklara saygı	$\bar{X}$	ss
1. Benden farklı olanlara saygı duymanın sınıf atmosferini daha demokratik hale getirdiğini düşünüyorum.	4,1599	,95987
2. Arkadaşlarımın dili, dini, etnik grubu ne olursa olsun bir insan olarak onlara saygı duyarım.	4,5268	,81023
3. Arkadaşlarımın kendi şive ve aksanlarıyla konuşmaları normal birşeydir.	4,4155	,84973
4. Zengin ya da fakir diye arkadaşlarım arasında bir ayırım yapmam.	4,7128	,68571
5. Kızlar ve erkekler okulda, evde ve sosyal yaşamda eşit haklara sahip olmalıdır.	4,7013	,71865
Toplam	4,5033	,5546

Çizelge 3’den görüleceği üzere, eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,5$) olup tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara yüksek düzeyde sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin ‘zengin ya da fakir diye arkadaşlarım arasında bir ayırım yapmam’ ($\bar{X} = 4,71$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, ‘benden farklı olanlara saygı duymanın sınıf atmosferini daha demokratik hale getirdiğini düşünüyorum’ ($\bar{X} = 4,16$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 22,91$; ss = 2,7), erkek ($\bar{X} = 22,11$; ss= 2,79). Yapılan t-testi sonucuna göre, kızların erkeklere oranla eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya

çıkıştır ($t_{(298)} = 2,56$; $p < ,05$). Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 22,28$; $ss= 2,81$), ortaokul ($\bar{X} = 21,96$; $ss= 2,86$), lise ($\bar{X} = 22,11$; $ss= 2,6$) ve üniversite ($\bar{X} = 22,78$; $ss= 2,86$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 2,01$; $p > .05$]. Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 22,30$; $ss= 2,5$), ortaokul ($\bar{X} = 22,26$; $ss= 3,09$), lise ($\bar{X} = 22,49$; $ss= 3,05$) ve üniversite ($\bar{X} = 23,08$; $ss= 2,22$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 1,25$; $p > .05$]. Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: tek kardeş ($\bar{X} = 22,42$; $ss= 2,63$), iki kardeş ($\bar{X} = 22,81$; $ss= 2,8$) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 22,42$; $ss= 3,37$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-297)} = ,535$; $p > .05$]. Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 22,57$; $ss = 2,9$), çalışmıyor ($\bar{X} = 22,57$; $ss= 2,79$). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = ,002$; $p > ,05$). Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin babanın iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 147,75), çalışmıyor (Sıra ort. = 158,31). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2681$; $p > .05$). Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunun ailenin aylık gelirine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 21,42$; $ss= 2,84$), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 22,23$; $ss= 3,01$), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 22,63$; $ss= 2,69$), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 22,53$; $ss= 2,81$) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 22,9$; $ss= 2,64$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirinin öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = 1,05$; $p > .05$].

B) Başkalarının Haklarına Saygı Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Başkalarının haklarına saygı	$\bar{X}$	SS
6. Başkalarının görüşlerine, düşüncelerine değer veririm.	4,5200	,71506
7. Başkalarını eleştirirken eleştirilerimin saygı sınırları içinde olmasına dikkat ederim.	4,2373	,86436
8. Arkadaşlarının söyledikleri düşünceleri dikkatle dinler, itiraz edeceğim bir nokta olduğunda sözünü bitirmesini beklerim.	4,0936	,93497
9. Başkalarının bana nasıl davranmasını istiyorsam ben de onlara öyle davranırım.	4,1100	1,0716
10. Arkadaşlarının düşüncelerine katılmayabilirim, ama o kişiye saygı duyarım.	4,2977	,89687
Toplam	4,2517	,61248

Çizelge 4’den görüleceği üzere, başkalarının haklarına saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,26$) olup tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin başkalarının haklarına yüksek düzeyde saygı duydukları ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin ‘başkalarının görüşlerine, düşüncelerine değer veririm’ ($\bar{X} = 4,52$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, ‘Arkadaşlarının söyledikleri düşünceleri dikkatle dinler, itiraz edeceğim bir nokta olduğunda sözünü bitirmesini beklerim’ ($\bar{X} = 4,09$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Başkalarının haklarına saygı boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 22,34$; ss = 3,17), erkek ($\bar{X} = 21,18$; ss= 2,95). Yapılan t-testi sonucuna göre, cinsiyetin başkalarının haklarına saygı duyma boyutunu etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(298)} = ,654$; $p > ,05$). Başkalarının haklarına saygı boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 21,34$; ss= 3,05), ortaokul ($\bar{X} = 20,98$; ss= 3,26), lise ($\bar{X} = 21,37$; ss= 3,05) ve üniversite ($\bar{X} = 21,19$; ss= 3,02). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,207$; $p > .05$]. Başkalarının haklarına saygı boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 21,21$; ss= 3,2), ortaokul ($\bar{X} = 21,15$; ss= 2,95), lise ($\bar{X} = 21,35$; ss= 3,08) ve üniversite ($\bar{X} = 21,3$; ss= 3,04). Yapılan

tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,066$; $p > .05$]. Başkalarının haklarına saygı boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: tek kardeş ($\bar{X} = 21,07$; $ss= 2,91$), iki kardeş ($\bar{X} = 22$; $ss= 2,71$) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 20,74$; $ss= 4$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarını farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır [$F_{(2-297)} = 3,167$; $p < .05$]. Bu sonuca göre, iki kardeşi olan öğrencilerin, ailede tek çocuk olan öğrencilere oranla, başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. İki kardeşi olan öğrenciler, tek kardeşi olan öğrencilere oranla evde yaşam alanını ve kaynakları paylaştıkları başka bir kardeşlerinin olmasının etkisiyle, başkalarının haklarına karşı daha duyarlı olmaları olası bir sonuçtur. Başkalarının haklarına saygı boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 20,93$; $ss = 3,39$), çalışmıyor ($\bar{X} = 21,32$; $ss= 2,94$). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = ,317$; $p > ,05$). Başkalarının haklarına saygı boyutunun öğrencilerin babalarının iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 149,06), çalışmıyor (Sıra ort. = 141,21). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2734$; $p > .05$). Başkalarının haklarına saygı boyutunun ailenin aylık gelirine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 18,66$; $ss= 3,44$), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 20,94$; $ss= 3,26$), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 21,65$; $ss= 2,9$), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 21,38$; $ss= 3,05$) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 21,35$; $ss= 2,82$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirinin öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarını farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = 2,68$; $p < .05$]. Bu sonuca göre, ailesinin aylık geliri, 0-500 TL arasında olan öğrencilerin, aylık geliri 1000 TL ve üzerinde olan öğrencilere oranla başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, düşük gelirin, başkalarının haklarına olan saygıyı olumsuz etkileyen bir durum olduğunu söylemek mümkündür.

C) Hoşgörü ve çeşitlilik Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 5'de verilmiştir.

Çizelge 5. Hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Hoşgörü ve çeşitlilik	$\bar{X}$	SS
11. Dini farklı olan birisiyle arkadaş olabilirim.	4,1300	1,13316
12. Çevremde farklı bir dilin konuşulmasından rahatsızlık duymam.	3,6946	1,31776
13. Siyasi görüşü benden farklı olan kişilerle arkadaş olabilirim.	4,0267	1,08469
14. Benden farklı özelliklere sahip kişilerle iletişim kurabilir arkadaş olabilirim.	4,3356	,84688
Toplam	4,0467	,76029

Çizelge 5'den görüleceği üzere, hoşgörü ve çeşitlilik boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,05$) olup katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutunu makul bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin 'benden farklı özelliklere sahip kişilerle iletişim kurabilir arkadaş olabilirim' ($\bar{X} = 4,33$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, 'çevremde farklı bir dilin konuşulmasından rahatsızlık duymam' ($\bar{X} = 3,69$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 16,43$; ss = 3,08), erkek ($\bar{X} = 15,94$; ss= 3). Yapılan t-testi sonucuna göre, cinsiyetin hoşgörü ve çeşitlilik boyutunu etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(298)} = ,157$; $p > ,05$). Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 16,04$; ss= 3,04), ortaokul ($\bar{X} = 16,27$; ss= 3,23), lise ($\bar{X} = 16,48$; ss= 2,71) ve üniversite ($\bar{X} = 16,15$; ss= 3,02). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,379$; $p > .05$]. Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 15,77$; ss= 3,33), ortaokul ($\bar{X} = 16,48$; ss= 3,08), lise ($\bar{X} = 16,21$; ss= 2,87) ve üniversite ($\bar{X} = 16,56$; ss= 2,5). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 1,022$; $p > .05$]. Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Tek kardeş ($\bar{X} = 16,06$; ss= 2,79), iki kardeş ($\bar{X} = 16,7$; ss= 2,94) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 15,81$; ss= 4,17). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(2-297)} = 1,53$; $p > .05$]. Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 16,16$; ss = 3,06), çalışmıyor ($\bar{X} =$

16,14; ss= 3,07). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = ,972$; $p > ,05$). Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun öğrencilerin babalarının iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 148,49), çalışmıyor (Sıra ort. = 148,69). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2883$; $p > ,05$). Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunun ailenin aylık gelirine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 15,58$; ss= 3,98), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 16,02$; ss= 3,24), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 16,15$; ss= 2,91), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 16,09$; ss= 2,76) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 16,74$; ss= 2,77). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirinin öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = ,891$; $p > ,05$].

D) Başkalarının Özgürlüğü Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6. Başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Başkalarının özgürlüğü	$\bar{X}$	SS
15. Farklı bölgelerde yaşayan insanların, yaşadığım şehre gelerek yerleşme hakları olmalıdır.	4,3411	,94179
16. Sınıf arkadaşlarımın nereli olduklarına bakmaksızın onlarla arkadaş olabilirim.	4,5485	,78882
17. Herkes duygu ve düşüncelerini uygun ortamlarda medeni bir şekilde ifade etme hakkına sahip olmalıdır.	4,4916	,85432
Toplam	4,4604	,66795

Çizelge 6’dan görüleceği üzere, başkalarının özgürlüğü boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,46$) olup tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutunu yüksek bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin ‘sınıf arkadaşlarımın nereli olduklarına bakmaksızın onlarla arkadaş olabilirim’ ($\bar{X} = 4,55$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, ‘farklı bölgelerde yaşayan insanların, yaşadığım şehre gelerek yerleşme hakları olmalıdır’ ($\bar{X} = 4,34$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Başkalarının özgürlüğü boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 13,48$; ss= 2,05), erkek ($\bar{X} = 13,28$; ss= 1,96). Yapılan t-testi sonucuna göre, cinsiyetin başkalarının özgürlüğü boyutunu etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(298)} = ,828$; $p > ,05$). Başkalarının özgürlüğü boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 13,29$; ss= 2,15), ortaokul ($\bar{X} =$

13,45; ss= 2,04), lise ($\bar{X} = 13,35$; ss= 1,95) ve üniversite ($\bar{X} = 13,79$; ss= 1,25). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,685$; $p > .05$]. Başkalarının özgürlüğü boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 13,52$; ss= 1,77), ortaokul ($\bar{X} = 13,02$; ss= 2,35), lise ($\bar{X} = 13,42$; ss= 2,02) ve üniversite ($\bar{X} = 13,62$; ss= 1,7). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 1,122$; $p > .05$]. Başkalarının özgürlüğü boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Tek kardeş ($\bar{X} = 13,37$; ss= 1,89), iki kardeş ($\bar{X} = 13,45$; ss= 2,16) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 13,30$; ss= 2,24). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(2-297)} = ,069$; $p > .05$]. Başkalarının özgürlüğü boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 13,30$; ss= 2,13), çalışmıyor ($\bar{X} = 13,52$; ss= 1,84). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = ,380$; $p > ,05$). Başkalarının özgürlüğü boyutunun öğrencilerin babalarının iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 147,55), çalışmıyor (Sıra ort. = 160,98). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2625,5$; $p > .05$). Başkalarının özgürlüğü boyutunun ailenin aylık gelirinine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 13,75$; ss= 1,54), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 13,02$; ss= 2, 4), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 13,44$; ss= 1,95), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 13,48$; ss= 2,08) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 13,65$; ss= 1,45). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirin öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = ,955$; $p > .05$].

E) Bireysel Farklılıklara Saygı Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler Çizelge 7’de verilmiştir.

Çizelge 7. Bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Bireysel farklılıklara saygı	$\bar{X}$	SS
18. Herkesin birbirinden farklı olduğunu düşünüyorum.	4,3926	,88288
19. Kişilerin bir olaya bakış açılarının farklı olmasının normal olduğunu düşünüyorum.	4,4400	,73133

20. Bireylerin bir soruna getirdikleri çözümlerin birbirinden farklı olabileceğini düşünüyorum.	4,2567	,82850
21. Zihinsel ya da bedensel özrü olanlar benimle aynı haklara sahip olmalıdır.	4,5320	,82183
Toplam	4,4053	,54852

Çizelge 7'den görüleceği üzere, bireysel farklılıklara saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,41$) olup, tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutunu yüksek bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin 'zihinsel ya da bedensel özrü olanlar benimle aynı haklara sahip olmalıdır' ($\bar{X} = 4,53$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, 'bireylerin bir soruna getirdikleri çözümlerin birbirinden farklı olabileceğini düşünüyorum' ($\bar{X} = 4,26$) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bireysel farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 17,97$; ss = 2,07), erkek ($\bar{X} = 17,27$; ss= 2,26). Yapılan t-testi sonucuna göre, cinsiyetin bireysel farklılıklara saygı boyutunu etkilediği ortaya çıkmıştır ($t_{(298)} = 2,79$; $p < ,05$). Bu sonuca göre, kız öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının, erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bireysel farklılıklara saygı boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 17,35$; ss= 2,27), ortaokul ($\bar{X} = 17,6$; ss= 2,59), lise ($\bar{X} = 18,03$; ss= 1,94) ve üniversite ($\bar{X} = 17,68$; ss= 1,86). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 1,63$; $p > ,05$]. Bireysel farklılıklara saygı boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 16,97$; ss= 2,52), ortaokul ($\bar{X} = 17,82$; ss= 1,8), lise ($\bar{X} = 17,87$; ss= 2,2) ve üniversite ($\bar{X} = 17,89$; ss= 2,04). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = 3,117$; $p < ,05$]. Bu sonuca göre, babası lise düzeyinde eğitime sahip olan öğrencilerin, babası ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrencilere oranla, bireysel farklılıklara saygı puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bireysel farklılıklara saygı boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Tek kardeş ($\bar{X} = 17,7$; ss= 1,92), iki kardeş ($\bar{X} = 17,72$; ss= 2,19) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 17,05$; ss= 3,25). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(2-297)} = 1,47$; $p > ,05$]. Bireysel farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 17,42$; ss =

2,29), çalışmıyor ($\bar{X} = 17,75$; $ss= 2,17$). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = 1,175$; $p > ,05$). Bireysel farklılıklara saygı boyutunun öğrencilerin babalarının iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 148,31), çalışmıyor (Sıra ort. = 151). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2835$; $p > ,05$). Bireysel farklılıklara saygı boyutunun ailenin aylık gelirine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 15,67$; $ss= 2,84$), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 17,2$; $ss= 2,36$), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 17,43$; $ss= 2,34$), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 17,61$; $ss= 2,19$) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 18,28$; $ss= 1,6$). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirinin öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarını farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = 5,26$; $p < ,05$]. Bu sonuca göre, ailesinin aylık geliri 0-500 TL arası olan öğrencilerin, ailesinin aylık geliri 1501 TL ve üzerinde olan öğrencilere oranla; ailenin aylık geliri 501-1000 TL arasında olan öğrencilerin ise, ailesinin geliri 2001 TL ve üzeri olan öğrencilere oranla bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Bütün gruplar için istatistiki olarak anlamlı olmamakla birlikte, ailenin geliri arttıkça bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanların da artma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür.

F) Farklılıklara Duyarlılık Boyutuna İlişkin: Araştırmaya katılan öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin betimsel istatistikleri Çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin betimsel istatistikler

Farklılıklara duyarlılık	$\bar{X}$	SS
22. Arkadaşlarımın bireysel farklılıklarını bir zenginlik olarak görürüm.	3,7568	1,24906
23. Öğrenme gücümü çeken arkadaşlarıma karşı diğer arkadaşlarımın anlayışlı davranması için çaba harcarım.	4,0881	,98094
24. Ayrımcılığa tabi tutulan veya dışlanan arkadaşlarımın haklarını savunmaya çalışırım.	4,2997	,87003
Toplam	4,0482	,75975

Çizelge 8’den görüleceği üzere, farklılıklara duyarlılık boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{X} = 4,05$) olup, katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutunu makul bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu boyut altında en çok benimsenen ifadenin ‘ayrımcılığa tabi tutulan veya dışlanan arkadaşlarımın

haklarını savunmaya çalışırım' ($\bar{X} = 4,53$) iken; en az benimsenen ifadenin ise, 'arkadaşlarımın bireysel farklılıklarını bir zenginlik olarak görürüm' ($\bar{X} = 3,76$) şeklinde ortaya çıkmıştır. Farklılıklara duyarlılık boyutunun öğrencilerin cinsiyetine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Kız ($\bar{X} = 12,33$; ss = 2,29), erkek ($\bar{X} = 11,95$; ss= 2,64). Yapılan t-testi sonucuna göre, cinsiyetin farklılıklara duyarlılık boyutunda öğrenci puanlarını farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır ($t_{(298)} = ,149$; $p > ,05$). Farklılıklara duyarlılık boyutunun annenin eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 12,2$; ss= 2,3), ortaokul ($\bar{X} = 12,08$; ss= 2,09), lise ($\bar{X} = 12,32$; ss= 2,42) ve üniversite ($\bar{X} = 11,78$; ss= 2,2). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, annenin eğitim seviyesinin öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,54$; $p > .05$]. Farklılıklara duyarlılık boyutunun babanın eğitim seviyesine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: İlkokul ve altı ($\bar{X} = 11,87$; ss= 2,2), ortaokul ($\bar{X} = 12,45$; ss= 2,27), lise ($\bar{X} = 12,21$; ss= 2,41) ve üniversite ($\bar{X} = 12,16$; ss= 2,21). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, babanın eğitim seviyesinin öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanları farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır [$F_{(3-293)} = ,75$; $p > .05$]. Farklılıklara duyarlılık boyutunun kardeş sayısına göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Tek kardeş ($\bar{X} = 11,96$; ss= 2,23), iki kardeş ($\bar{X} = 12,6$; ss= 2,3) ve üç kardeş ve üzeri ($\bar{X} = 12,2$; ss= 2,41). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, öğrencilerin sahip olduğu kardeş sayısının farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır [$F_{(2-297)} = 2,12$; $p > .05$]. Farklılıklara duyarlılık boyutunun öğrencilerin annesinin iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor ($\bar{X} = 12,02$; ss = 2,26), çalışmıyor ($\bar{X} = 12,2$; ss= 2,33). Yapılan t-testi sonucuna göre, annenin çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($t_{(280)} = ,53$; $p > ,05$). Farklılıklara duyarlılık boyutunun öğrencilerin babalarının iş durumuna göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: Çalışıyor (Sıra ort. = 148,69), çalışmıyor (Sıra ort. = 146,07). Yapılan U testi sonucuna göre, babanın çalışıyor olup olmamasının öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanlarını etkilemediği ortaya çıkmıştır ($U = 2365,5$; $p > .05$). Farklılıklara duyarlılık boyutunun ailenin aylık gelirine göre betimsel istatistikleri şu şekildedir: 0-500 TL arası ($\bar{X} = 11,58$; ss= 2,8), 501-1000 TL arası ($\bar{X} = 12,1$; ss= 2,6), 1001-1500 TL arası ($\bar{X} = 12,37$; ss= 2,05), 1501-2000 TL arası ($\bar{X} = 12,12$; ss= 2,02) ve 2000 TL ve üzeri ($\bar{X} = 12,13$; ss= 2,37). Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre, ailenin aylık gelirinin öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanlarını farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır [$F_{(4-284)} = ,331$; $p > .05$].

IV. SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Eşitlik ve farklılıklara saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara yüksek düzeyde sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Yiğittir ve Öcal (2010, 413) tarafından yapılan araştırmada, eşitlik değeri 6. Sınıf öğrencilerinin % 0,8'i tarafından tercih edilmesi bu araştırmanın bulgularıyla tutarlılık arz etmemekle birlikte; Doğanay ve Sarı (2004)'nın 8. Sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmaya göre, eşitlik değerinin –bu araştırma sonucuyla tutarlı bir şekilde- yüksek düzeyde kazanıldığı ortaya çıkmıştır. Kızların erkeklere oranla eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında, annenin ve babanın eğitim seviyesinin, anne ve babanın çalışıyor olup olmamasının, ailenin aylık gelirinin ve kardeş sayısının öğrencilerin eşitlik ve farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır.

Başkalarının haklarına saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin başkalarının haklarına yüksek düzeyde saygı duydukları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin kardeş sayısının başkalarının haklarına saygı boyutunu etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, iki kardeşi olan öğrencilerin, ailede tek çocuk olan öğrencilere oranla, başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ailenin aylık gelirinin de öğrencilerin başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarını farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, , ailesinin aylık geliri, 0-500 TL arasında olan öğrencilerin, aylık geliri 1000 TL ve üzerinde olan öğrencilere oranla başkalarının haklarına saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti, anne ve babalarının eğitim düzeyi ile anne ve babalarının çalışıyor olup olmadıklarının, onların başkalarının haklarına saygı düzeyini farklılaştırmadığı ortaya çıkmıştır.

Hoşgörü ve çeşitlilik boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutunu makul bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Yiğittir ve Öcal (2010, 413) tarafından yapılan araştırmaya göre, hoşgörü değerini öğrencilerin % 15'ü tercih etmişken; Doğanay ve Sarı (2004)'nın araştırmasında 8. sınıf öğrencileri, çeşitlilik değerini makul düzeyde ($\bar{X} = 3,86$) kazandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma kapsamında öğrencilerin hoşgörü ve çeşitlilik boyutuna ilişkin puanlarının; cinsiyet, anne ve babalarının eğitim düzeyi ile çalışıyor olup olmadıklarına, kardeş sayılarına ve ailenin gelire göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Akbaş (2004) ise hoşgörülü olmak değerine, kızların erkeklere oranla daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşmıştır.

Başkalarının özgürlüğü boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması tamamen katılıyorum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutunu yüksek bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Yazıcı'nın (2011, 171) sosyal bilgiler öğretmen adayları üzerinde

yaptığı araştırmaya göre, katılımcıların özgürlük boyutunu –bu araştırmanın sonuçlarıyla kısmen tutarlı olarak- katılıyorrum düzeyinde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma kapsamında öğrencilerin başkalarının özgürlüğü boyutuna ilişkin puanlarının; öğrencilerin cinsiyetlerine, anne ve babalarının eğitim düzeyi ile çalışıyor olup olmadıklarına, kardeş sayılarına ve ailenin gelirine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır. Uğur ve Özdemir (2009, 192) ise, öğretmen adaylarının demokratik değerlerden özgürlük boyutundaki görüşlerinin cinsiyetlerine göre değiştiği, kızların erkeklerden daha yüksek puanlara sahip olduğu, sonucuna ulaşmıştır. Genel olarak demokratik değerlerin cinsiyete göre karşılaştırılmasında Gömleksiz ve Kan (2008); Ercoskun ve Nalçacı (2008) ve Akbaş (2004) kızların erkeklere oranla daha demokratik tutumlara sahip olduğu sonucuna ulaşmışken; Karahan ve diğ. (2006) ise demokratik değerlerin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bireysel farklılıklara saygı boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması, tamamen katılıyorrum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutunu yüksek bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Yiğittir ve Öcal (2010, 413) tarafından yapılan araştırmaya göre, öğrencilerin tercih ettiği değerler bağlamında çevre temizliğinden sonra en çok kabul edilen değerın saygı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada kızların erkeklere oranla bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Babanın eğitim seviyesinin de bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları farklılaştırdığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre, babası lise düzeyinde eğitime sahip olan öğrencilerin, babası ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahip öğrencilere oranla, bireysel farklılıklara saygı puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Yazıcı (2011, 171) da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin babalarının eğitim düzeyine göre farklılaştığını, babası okumaz yazmaz olanların, babası ilkokul ve üzerinde eğitim düzeyine sahip olanlara oranla demokratik değerleri daha az benimsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma kapsamında, annenin eğitim seviyesinin, anne ve babanın çalışıyor olup olmamasının, ailenin aylık gelirinin ve kardeş sayısının öğrencilerin bireysel farklılıklara saygı boyutuna ilişkin puanları etkilemediği ortaya çıkmıştır.

Farklılıklara duyarlılık boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması katılıyorrum düzeyinde çıkmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutunu makul bir düzeyde benimsedikleri ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin farklılıklara duyarlılık boyutuna ilişkin puanlarının; cinsiyetleri, anne ve babalarının eğitim düzeyi ile çalışıyor olup olmadıklarına, kardeş sayılarına ve ailenin gelirine göre farklılaşmadığı ortaya çıkmıştır.

Yılmaz (2011, 304), Yazıcı (2011, 170), Akın, Özdemir, (2009, 191), bu araştırmanın sonuçlarıyla tutarlı olarak, öğretmen adaylarının yüksek düzeyde demokratik değerlere sahip olduğunu ortaya koymuşken; Doğanay ve Sarı'nın (2004, 372) araştırması da 8. sınıf öğrencilerinin demokratik değerleri

makul bir düzeyde ($\bar{X} = 4,01$) kazandıklarını ortaya koymuştur. Ural ve Sağlam (2011, 168) da yaptıkları araştırmada 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin, demokratik tutum ölçeğinden aldıkları puanın aritmetik ortalamasını 3,94 (oldukça katılıyorum) düzeyinde bulmuşlardır. Bunun yanında Yazıcı (2011), -bu araştırmının bulgularıyla büyük ölçüde tutarlı olarak- katılımcıların demokratik değerlerinin cinsiyetleri, annenin eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve gelir düzeyine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada demokratik değerler ölçeğindeki altı boyutun iki'sinde (eşitlik ve farklılıklara saygı, bireysel farklılıklara saygı) kızların erkeklere oranla puanlarının daha yüksek olduğu ortaya çıkmışken; diğer boyutlarda ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ural ve Sağlam (2011, 168) ise 6 ve 7. Sınıf öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada kızların demokratik değerlere ilişkin puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Hem bu araştırmada hem de Yazıcı'nın (2011) araştırmasında annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin demokratik değerlerini etkilemediği sonucuna ulaşılmışken; Ural ve Sağlam (2011)'in araştırmasında ise annenin eğitim düzeyinin çocuklarının demokratik değerlerinin düzeyini etkilediği; annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin, annesi ilkokul ve üzerinde eğitim düzeyine sahip öğrencilere oranla daha düşük demokratik değerlere sahip oldukları, sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma kapsamında babanın eğitim düzeyinin, öğrencilerin demokratik değerler ölçeğindeki boyutlardan yalnızca birisinde farklılık meydana getirirken; Ural ve Sağlam'ın (2011) araştırmasında da paralel şekilde, babanın eğitim düzeyinin çocuklarının demokratik değerlerinin düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma ile benzer bir şekilde, Ural ve Sağlam (2011) da anne ve babanın yaptıkları işin çocuklarının demokratik değerlerini farklılaştırmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Özet bir değerlendirme yapılırsa, ortaokul öğrencilerinin demokratik değerlere yüksek düzeyde sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Demokratik, uygar, yaşanabilir bir toplum meydana getirmenin temel unsurunun, demokrasiyi benimsemiş ve günlük yaşamının bir parçası haline getirmiş bireyler yetiştirmek olduğu dikkate alındığında -çalışma grubu görece küçük de olsa- bu araştırmada kapsamında ortaokul öğrencilerinin makul düzeyde demokratik değerleri benimsemiş olmasının son derece olumlu bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Öğrencilerin demokratik değerleri benimsemiş olmasının, bu değerleri davranışlara dönüştürmesini garanti altına almamaktadır. Demokratik değerler ancak, öncelikle ailede daha sonra örgün eğitim sisteminde aile ve okul yaşamının bir parçası haline geldiği zaman, uygulama alanı bulabilecektir. Bundan dolayı evleri ve okulları demokrasinin yaşam alanı olduğu mekânlar haline getirmek büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- AKIN, U. ve ÖZDEMİR, M. (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 42 (2), 183-198.
- AKBAŞ, O. (2004). Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. İstanbul: *Uluslararası Değerler Eğitim Sempozyumu*.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- DOĞANAY, A. ve SARI, M. (2004). Değerlerin kazandırılmasında açık-örtük program. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 39, 356-383.
- ERÇOŞKUN, M. H. ve NALÇACI, A. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 180, 204-215.
- GENÇ, S. Z. ve KALAFAT, T. (2008). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları ile empatik becerilerinin değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19, 211-222.
- GÖMLEKSİZ, M. N. ve KAN, A. Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 178 (1), 44-64.
- KARAHAN, T. F., SARDOĞAN, M. E., ÖZKAMALI, E. ve DİCLE, A. N. (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30. 149-158.
- KARAKÜTÜK, K. (2001). *Demokratik eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- KARASAR, N. (2000). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KAYMAKCAN, R. (2007) Bir değer olarak hoşgörü eğitimi. *Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 515-531.
- KEPENEKÇİ, Y. K. (2003). Demokratik okul. *Eğitim Araştırmaları*. 3 (11), 44-53.
- KINCAL, R. Y. Ve IŞIK, H. Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*. 11, 54-58.
- ÖZTÜRK, C. ve OTLUOĞLU, R. (2002). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- SARI, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi"ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞAYLAN, G. (1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişmesi*. Ankara: TODAİE Masaüstü Yayıncılık.

TAVŞANCIL, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınevi.

TEZCAN, M. (1996). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası.

ULUSOY, K. (2007). *Lise Tarih Programlarında Yer Alan Geleneksel ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

URAL, S. N. ve SAĞLAM, H. İ. (2011). İlköğretim öğretim öğrencilerinin demokratik tutum düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 9 (22), 161-180.

UYGUN, O. (1996). *Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları*. TODAİE, Ankara.

YAZICI, K. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. 36 (159), 165-178.

YEŞİL, R. ve AYDIN, D. (2007). Demokratik değerler eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11 (2), 65-84.

YILMAZ, K. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerler ile öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşleri arasındaki ilişki. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24 (2), 297-315.

YİĞİTTİR, S. ve ÖCAL, A. (2010). İlköğretim 6. Sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 24. 407-416.